

tudi take prošnje ne bo odrekel. Marsikak kraj bi si drugače pomagal, ako bi imel takega vrlega podpornika.

Pri vsaki fari in lokalii naj se ustanové nedeljske šole za odraščeno ljudstvo. Gospod fajmošter, njegovi gospodje pomočniki, mladinski učnik ali drug sposoben gospod naj ob nedeljah in praznikih dopoldne ali popoldne, kakoršna je priložnost, po vrsti v vseh delih kmetijstva, v kemii, naravoslovju, zemljopisju, narodni in splošni povestnici itd. podučuje. Največe plačilo za tak trud bo gospodom: sreča faranov. Sledile pa bodo tudi mnogotere druge plačila: hvaležnost ljudstva, spomin njegov od roda do roda, priznana bode rodoljubje njegovo po celem narodu, v bukvah večne pravice bode mu vsaka beseda zapisana itd.

Početje tako ne bo osramoteno; tega vas vse zagotovim, gospodje! ki imate omiko Pivčanov v rokah, ker radovednost in dušno zmožnost Pivčanov iz lastne skušnje poznam. Ko sem o velicah počitnicah domú prišel, ni mi bilo treba, kot besedico črhiniti, da me ta ali uni več ne neha spraševati. Zgodí se celó, da me pride kmet iz tuje vasi vprašat: imam li kakošne bukve, „v katerih se bere od skrivnih reči, in kakor pravijo, od copranja v sedmi šoli!“ (lastne kmetove besede). Pomenkovaje se ž njim zvem, da bi rad kemijo, zemljopisje in povestnico bral. — Ljudstvo je žejno; kdor vodo pred njim nosi, pa se ne ozrè in mu ne dá piti, greši!

Ko bi se spolnile vse te želje, bi ne zaostala postojnska čitalnica tako dolgo, da jo bodo čitalnice družih mest in trgov prehiteli. Če slovenski rodoljubi napredek narodnega čutja kjerkoli podpirajo, koliko bolj bi se morala njih pomoči nadjati postojnska čitalnica, ker ravno v Postojni imamo priložnost, dalječ od naših mej živečim narodom pokazati, da tudi mi živimo in da Italija ne sega v Postojno. Rodoljubnih mož je na Pivki dovelj iz vseh stanov; Razdrčani (če jih smem še med Pivčane šteti), so se skazali steber slovenstva; ni se tedaj bati, da bi reč sprožili, pa je ne dovršili. Pravi namen čitalnice, kjerkoli na deželi, je narodna omika. Zato bi ne smela čitalnica kakor kazina vrat odperati le nekterim uradnim in šolskim gospodom, ki hodijo v njo z branjem journalov le dolgi čas ubijati. Morala bi biti narodna odgojilnica in učilnica ustanovljena za narod, kakor ste štajarski, ne pa za ta ali uni stan. Naročiti bi si pa ne smela samo raznih časopisov vsakoršnega zapopadka, ampak tudi bukev lepoznanških in podučnih v mnogoterih vednostih, iz katerih bi se sosebno kmet likal in učil umnega gospodarstva.

Rodo- in ljudoljube na Pivki prosim, naj bi blagovolili rečeno premisliti. Sosebno tisti, ki so na Pivki rojeni ali pa ondaj že dolgo stanujoči in tedaj ondašnje okolišine in potrebe dobro poznajo, bodo moje misli lahko potrdili. Tisti pa, ki menijo, da je ljudstvo v nevednosti zveličano ali da ga le nemška ali laška kultura zveličati more, naj se preveč ne prestrašijo bravši pričujoči spis, zakaj resnično jim povem, da omika národna pride le po narodovem jeziku, le z omiko pa občna sreča. B.

Tisočletnica

sv. Cirila in Metoda.

Kaj veljata sv. apostola Ciril in Metod vsem Slovanom in posebno nam Slovencom, ni treba opominjati. Vsaki Slovenec vé, da sta pred tisoč leti naše predede učila sveto vero in temo malikovanja in krivoverstva, neomike in sirovosti na veke pregnala; vsaki le nekoliko izobražen Slovenec vé, da sta kakor indi, tudi v stari Panonii, tedaj v naši preljubljeni domačii kot apostola potovala in v milem slovenskem jeziku pridigovala.

Drugih apostolov, ki so od Solnograda prišli, naši prededi niso razumeli, ali sv. Ciril in Metod sta jih učila

v domačem jeziku in sta jim sv. pismo predstavila v njih domači staroslovenski jezik.

Zatega del je prihodnje leto v bogočastnem in slovstvenem pomenu kot tisočletnica delovanja sv. Cirila in Metoda preimenovalno spominsko leto. Spomin veljá za naše največe dobro in blago, to je pokristovanje in omiko. In za praznovanje tega spomina smo mi Slovenci med vsemi Slovanii, med prvimi poklicani in obvezani.

Mi Slovenci se ponášamo, da smo staroslovenski jezik, v katerem sta nam sv. Ciril in Metod sv. pismo spisala, še najzvestejše v obliki in besedinem zakladu ohranili, da je tako naš novoslovenski jezik najbliži in verniši sin staroslovenskega. Mi štajarski in ogerski Slovenci se ponášamo, da so naši očetje sv. vero in sv. krst zraven Moravljanov neposredno od sv. Cirila in Metoda sprejeli.

Kar se tedaj tiče bogočastja, smo štajarski in ogerski Slovenci sv. apostoloma k enaki zahvalnosti obvezani kot Moravljani, kateri sv. Cirila in Metoda kot svoja apostola v prihodnjem letu kot tisočletnici njihovega delovanja dostojno poslaviti želijo. V slovstvenem obziru pa bi, mislim, mi Slovenci izmed vseh Slovanov imeli največe dolžnost sv. apostola ob tisočletnici počastiti.

Tisočletnica se bliža in mi Slovenci, ki bi imeli sv. apostola pred drugimi slovanskimi brati slaviti, bodemo li pripravljeni, da ju slavimo le njima enako in dostojno?

Bojim se, da kdaj moramo reči: Zamudili smo svoj največi praznik dostojno praznovati.

Sicer dobro vem, da naši slovanski bratje nemile nam okoliščine dolgega poptujčevanja in težkega jarma dobrotljivo pretehtavajo in nam samo toliko nalagajo, kolikor naše slabe rame nesti zamorejo. Vendar onega, kar zamoremo storiti, ne smemo zamuditi, bila bi neizbrisljiva sramota.

Kaj bodemo tedaj Slovenci o tisočletnici sv. Cirila in Metoda storili?

Znano je, da Moravljani sv. Cirila in Metoda, ki sta jim ob enem deželna patrona, častijo celo leto 1863 in imajo tako imenovano sveto leto, da bodo početek tega vselega leta oznanovali vsi zvonovi od Velehrada do najmanjše cerkvice, da bode mesca junija v Moravskem glavnem mestu skozi celi teden velika božja pot, pri kateri se udeležijo vsi Čehoslovani, da pripravljajo tudi posvetne svečanosti, kakor se spodobi, da se oznanovavci vere in omike v cerkvenem in posvetnem spominu počasté. Tako nasvetujejo in pripravljajo tudi vzvišeni gosp. škof Strossmayer po posebni okrožnici na hrvaško-slavonske ordinariate za trojedno kraljevino enake svečanosti.

A. M. Slomšek, ki so že pred daljnim časom gosp. župnika Dav. Terstenjak-a naprosili, da jim svoje misli o praznovanju tisočletnice sv. Cirila in Metoda razodenejo in na ta namen za cerkveno svečanost pripraven načrt narisajo, so nas žali Bože kakor za vse drugo tudi za to tisočletnico prerano zapustili. In tako smo res zapuščeni: ne vemo, kaj je s Terstenjakovim načrtom in še manje, kdo ga bode izvedel. Morda so rajniki od svojega rimskega pota vrnivši se dotične dovoljenja vse seboj v grob vzeli.

Bila nam je tudi močen steber za praznovanje sv. Cirila in Metoda mala Mihelova kapelica v Jarenini blizu Maribora, o kateri narod pripoveduje, da je tamkaj sv. Metod na potu v Rim maševal. Tamo bi se imel ali slovenski narod vrstiti kot pri ognjišču po národni pravlici posvečenem. Dasiravno znani starinar Knafel trdi, da je sv. Mihela kapelica prek tisoč let stara, dasiravno še stari ljudje pomnijo, kar se je v nji sv. meša služila, vendar mnogim veljá za kostnjak „karner“ in pravljica je dvomljiva. *) Če bi nam tedaj oni steber propal, ker se omenjena pravljica težko bode dala dokazati, ali nam ni vsak govoreč Slovenec in vsak slovensko govoreč kristjan živa priča in

*) Radi bi gosp. Terstenjakove misli o tej kapelici slišali. Pis.

dokaz, da imamo tudi mi Slovenci sv. Cirila in Metoda praznovati!

Za slovstveno praznovanje se roke niso ravno križema držale. Slavno znani Matija Majar je svoje delo o sv. Cirilu in Metodu, kakor so „Novice“ naznanile, že za natis pripravil. V Mariboru prestavlja po pisateljevem dovoljenju gospod profesor Majciger slavno česko knjigo: SS. Ciril in Metod slovanska apostola od dr. Bilý-ta, kateri prevod se bode ravno s tistimi krasnimi slikami, kakor česka knjiga v Pragi pri Belman-u natisniti dala, ako gospod prevoditelj za poplačanje natisa, kar bi pri taki spominski in ob enem narodski knjigi želeti bilo, dovolj predplačnikov nabere.

Razun tega bode še v poletnih mescih našim slovenskim čitavnicam priložnost, ss. apostola kot oznanovavca prave omike v posebnih besedah poslaviti.

Ali zarad cerkvene svečanosti dovolite, da navedem tekaj „Pozorov“ pristavek na okrožnico vzvišenega škofa Strössmajer-ja, kateri se glasi tako-le: „Mi od svoje strani ne dvomimo ne najmanje, da se bode pozivu djakovaškega ordinariata odzvalo od ostalih hrvaško-slovenskih ordinariatov, pa želeti bi še, da se jim pridruže dalmatinski in slovenski. Kdo drugi bo se na čelo postavil pobožnemu ljudstvu, ako ne oni, „ktere je sv. duh postavil, da vladajo cerkev Božjo?“

V imenu tedaj celega izobraženega in neizobraženega slovenskega naroda hrepenečega tudi po cerkveni svečanosti velevažne tisočletnice sv. Cirila in Metoda tukaj javno vprašamo in prosimo:

1. Ali so rajnkega škofa Slomškega misli in njih program o Ciril-Metodovi tisočletnici prečastitemu konzistoriju v Mariboru znane?

2. Bi li bilo prečastiti konzistorii draga volja, ta program prečastitim ordinariatom v Ljubljani, Gorici, Celovcu, Trstu, Vidmu, Gradcu in v Subotiši kot glavarstvom slovenskih škofij ali vsaj takih, v kterih Slovenci stanujejo, javiti, da se dogovorijo in zložijo v tej velevažni reči?

Govoril sem ko Slovence in kristjan. Da bi se na dotičnih mestih ne preslišala ta prošnja!

Maribor 12. listopada 1862.

O nasvetovanem čitalniškem društvu.

Iz Wildonske okolice 4. nov. 8 — Gosp. France Cegnar toži, kakor vsaki slovenski pisatelj, o slabi dnamni podpori pri obdelovanju književnega polja. Kar v svojem vvodu pravi, mi gotovo tudi saj siromaški pisatelj ali pa založnik slovenski potrdi. Pa o osnovi novega čitalniškega društva vendar jez drugači mislim. Značaj društva bi bil: „Vsak ud bi plačeval na leto kaj malega društvenine in ne zahteval zato nikakove odškodbe ali povračila, saj bi vsak dar bil zadušbina.“

Blaga misel, blagi namen. Ali je pa tudi ta nasvèt pravilen, ugoden in potreben? Na te prašanja je treba odgovoriti.

Namen društva bi bil — to je gotovo — podpirati narodno slovstvo z dobrovoljnimi darovi. Dasiravno se ud vsakega društva lahko sili, dasiravno po društvenih postavah, vendar ne vém, zakaj bi bilo ravno nam Slovencom treba posebnih pravil, kako imamo darovati in podpirati svoje slovstvo. Jez ne dovolim nikako v nasvèt, da ud ne bi terjal „nikake odškodbe ali povračila“. Taki idealni ljudje imajo navadoma prazne mošnje, ki bi radi le darili drugim v prid. Strossmajerjev mi nimamo več kot jednega, kar so visokočastiti gosp. Wolf umrli. Zato more ud društva pri društvu biti osebno udeležen (interesiran); drugači taka zveza imena društva ne zasluži. Čitalniško društvo toraj ne bi bilo pravilno in ugodno. Pa tudi potrebno ni. Saj

imamo — mislim *) ravno tistega namena — društvo sv. Mohora. Boljše je pa v djanskem življenju zmiraj: drži ga, kakor pa lovi ga. Toraj je treba se poprijeti obstoječega društva, naj ima sedež kjer koli. Saj tudi to društvo lahko vse tiste naloge dobro izvrši, ktere je naštel gospod Cegnar. Moj nasvèt bi toraj bil kratek: Vsi udje vseh čitalnic naj postanejo tudi udje društva sv. Mohora. Kdor pa več plačevati hoče, ko društvo terja, bo mu velika hvala. Društvo sv. Mohora ni le v dobrem imenu med narodom, temuč je že pred kratkem pokazalo svojo moč in dobro voljo z znanim razpisom daril za najboljše spise. Vsaka reč ima več strani, — audiatur et altera, tertia pars!

Jezikoslovne reči.

Še nekaj o fonetičnih zakonih našega jezika.

V „Novicah“ od 24. sept. t. l. je sprožil g. J. Pajk stvar, ki v naši slovnici zares še ni dognana; namreč, kako je ravnati s predlogi *s*, *iz*, *vz*.

Jaz dodajem še predloga *v* in *k*.

Zastran predloga *s*, *v* in *k* je naša pisava zato pomanjkljiva, ker jih pišemo skozi tako, kakor da so samoglasniki, kar niso. S tem smo prišli v nasprotje ne samo s staroslovenščino in drugimi slavenskimi narečji, ampak tudi z narodno govornico.

Jaz hočem tukaj v kratkem razložiti, kaj sem v tem oziru našel v našem narodu. Primerjaje se potem lahko vsaki sam prepriča, da se po tistih pravilih ravnajo tudi drugi Slaveni in stara slovenščina.

Drži se pa narod naš sploh sledečih pravil:

1. On govori predloge *s*, *v*, *k* brez samoglasnika samo tedaj, kadar jih more s sledečo besedo zlititi v eno besedo, na priliko: *s*-konca, *v*-reko, *z*-oči, *v*-obraz, *k*-meni, *k*-očetu, kakor da je skonca, vreko, zoči, vobraz, kmeni, kočetu itd.

2. Kadar se pa ti predlogi *s* sledečo besedo ne dajo v eno stopiti, takrat jim narod kaj rad samoglasnik pridaje.

To se primerja:

a) kadar nasleduje soglasnik tiste vrste: *s*-stanom, *v*-vek, *k*-kotlu, tudi *k*-gori, *k*-hramu;

b) kadar nasleduje več soglasnikov, ali šumeč glas *š*, *č*, *ž*, *šč*: *s*-mleti, *v*-hrib, *s*-žgati, *v*-ženo, *k*-branju.

Al ta pridani samoglasnik, ki je bil v stari slovenščini vedno polglasnik (*sz*, *vs*, *ks*), izgovarja se po raznih slovenskih krajih različno; in sicer po tistem načinu, kakor se je sploh staroslovenski polglasnik v novi slovenščini premenil.

Staroslovenski polglasnik se namreč v novi slovenščini izgovarja trojno: kakor *sz*, *e*, in *a*.

Primeri staroslov.: *дѣнь*, *вѣнъ*, *къ*, *дѣньсѣ*, *мѣнѣ*, *мѣнѣнѣ*, *хладѣнѣ* itd. z novoslovenskim: den, dan; ven, van; té, tá; denes, danas, menem, menem, manem, mknem, meknem, maknem, hladn, hladen, hladan itd.

Tako tudi: *ks*dar, kedar, kadar, *sz*daj, sedaj, sadaj.

Kar se tiče krajev, govore Notranjci in Primorci najraje *a*, Štajarci *e*, gorenski in dolenski Kranjci pa *sz* ali *a*.

Ravno taka se godí tudi samoglasniku pred imenovanih predlogov. Tudi on se izgovarja trojno: na pr.: *sz*žgati, sežgati, sazgati, *sz* stanom, se stanom, sa stanom, *sz*mleti, semleti, samleti, *vs* ženo, va ženo, *ks* glavi, ka glavi, vedriti, vadriti (vdariti).

Namesto *sz*-se-sa govori se v nekkih krajih pred meh-kimi glasovi tudi *sz*-ze-za, tedaj: *sz*-ze-zažgati, *sz*-ze-stati se.

*) Prosil sem že prijatelje za pravila društva sv. Mohora, pa nisem jih mogel dobiti; iz „Večernic“ sem res nekaj zvedel, pa ne dosti. Mislim pa, da bi društvo marsikomu vstreglo in tudi morebiti sebi hasnilo, ako bi na kratko razglasilo po „Novicah“ zgodovino, statistiko in napredovanje svoje; hvaležni mu bomo.
Pis.